

5 § Linjattava jäsenkysymys ammattihenkilölain 817/2015 ammattieettisestä velvollisuudesta

SOSIAALITYÖN JOHTAMINEN JA NÄKYMÄTÖN PÄÄTÖKSENTEKO - Ammattieettisen lautakunnan linjaus kehitysvammahuollon sosiaalityön päätöksenteosta

Kehitysvammahuollon sosiaalityöntekijät tekevät ostoesityksiä esimerkiksi kehitysvammaisten asiakkaiden lyhytaikashoidoista, henkilökohtaisista avustajista, tutkimusjaksoista, työ- ja päivätoiminnasta ja kuntoutusjaksoista. Heidän tekemänsä myönteiset ostoesitykset perustuvat ammatilliseen arviointiin ja harkintaan asiakkaiden tarpeista mutta päätöksen ja linjauksen tuen myöntämisestä tai myöntämättä jättämisestä tekevät vammaistyön johto. Johtoon voivat kuulua vammaistyön päällikkö, vammaispalvelujen johtaja tai ostopalvelupäällikkö. Johto saattaa hylätä työntekijän tekemän esityksen mutta velvoittaa työntekijän allekirjoittamaan päätöksen, josta puuttuu hylkäyksen perustelut ja todellinen päätöksentekijä. Sosiaalityöntekijät kysyvät, pitääkö päätökseen saada näkyviin päätöksen todellinen tekijä ja se, että sosiaalityöntekijä on puoltanut tuen myöntämistä? Onko sosiaalityöntekijällä vain esittelijän vastuu ja kuka vastaa päätöksestä?

Kun työntekijä ja johto ovat eri mieltä tuen myöntämisestä, syntyy lojaliteettiristiriita koska myös poliittisesti valitulla lautakunnalla on kriteerit ja linjaukset kehitysvammahuollon lyhytaikashoidosta. Johto on puolestaan sitoutunut noudattamaan lautakunnan ja kaupungin johdon ohjeita. Laki puolestaan velvoittaa työntekijän ottamaan huomioon päätöksessään asiakkaan tarpeet ja toimimaan ammattieettisesti kestäväällä tavalla.

Yleisesti voidaan todeta, että työntekijän on noudatettava johdon sopimia ohjeita. Toisaalta ammattieettinen velvollisuus 1.3.2016 voimaan astuvan ammattihenkilölain 817/2015 myötä velvoittaa 4 §:ssä työntekijää ammattitoiminnassaan noudattamaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia sekä lisäämään asiakkaan yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia. Lisäksi sosiaalihuoltolain HE 164/2014 vp velvoittaa 48 §:ssä työntekijää toteuttamaan sosiaalipalveluja laadukkaasti sekä ilmoittamaan epäkohdista toiminnasta vastaavalle henkilölle. Lisäksi ilmoitusvelvollisuudessa korostetaan ammattieettistä velvollisuutta ilmoittaa viipymättä epäkohdista tai ilmeisestä epäkohdasta, joka aiheuttaa uhan asiakkaan sosiaalihuollon toteuttamisessa. Ilmoituksen vastaanottajan on ilmoitettava epäkohdasta sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle. Kunnan ja yksityisen palveluntuottajan on sisällytettävä ilmoitusvelvollisuutta koskevat menettelyohjeet SHL 47 §:n mukaiseen omavalvontasuunnitelmaan. Ilmoituksen tehneeseen henkilöön ei saa kohdistaa vastatoimia. Näin ollen ammattieettinen toimintavelvollisuus lyhytaikaishoitoon liittyvistä epäkohdista ja niiden korjaamisesta sisältyy sekä ammattihenkilölakiin

että sosiaalihuoltolakiin. Tässä tapauksessa lyhytaikashoidon päätöksenteon epäkohtiin liittyen työntekijältä ei voida oikeudellisesta näkökulmasta vaatia enempää kuin että hän ilmoittaa epäkohdasta ja siitä ettei palvelu ole asiakastarpeiden mukainen. Työntekijää ei voida vaatia allekirjoittamaan päätöstä, joka on palvelusuunnitelman tai lain vastainen.

Vammaispalvelun palvelusuunnitelmaan on kirjattava mitä asiakas tarvitsee. Jos työntekijä on todennut vammaispalvelun palvelusuunnitelmassa asiakkaan tilanteen muuttuneen siten, että asiakas tarvitsisi esimerkiksi lyhytaikashoidon päiviä lisää, niin johdon ja lautakunnan on otettava linjaus uudelleen harkintaan ja perusteltava päätös, joka rajoittaa palvelusuunnitelmassa todettuja asiakkaan oikeuksia. Asiakkaalle annettavassa päätöksessä on perusteltava, mihin seikkoihin kielteinen ratkaisu perustuu, jonka vuoksi avustusta ei voida myöntää ja mihin seikkoihin perustuu, että avustus voitaisiin myöntää.

Päätökseen on merkittävät perustelut ja päätöksentekijä. Lain vastaista päätöstä ei pidä allekirjoittaa. Kunnan tekemien päätösten lainmukaisuuden arviointi kuuluu kunnan ja toimialan johdolle ja lautakunnalle sekä tarvittaessa valvoville viranomaisille, joita ovat aluehallintovirasto ja oikeusasiamies.

Uusi ammattihenkilölaki velvoittaa työntekijää noudattamaan ihmisoikeuksia ja perustuslakia sekä huomioimaan sen, että vallan käyttö vaikuttaa merkittäväällä tavalla asiakkaan elämään. Eettisiin periaatteisiin kuuluu asiakkaan ihmisarvon kunnioittaminen ja kyky pohtia ja kyseenalaistaa omaa ammatillista toimintaa ja päätöksentekoa kuten ammattieettiselle lautakunnalle esitettyssä kehitysvammahuoltoon koskevassa kysymyksessä on toimittu. Ammattihenkilölain myötä työntekijän oman oikeusturvan kannalta on välttämätöntä, että hän ilmoittaa ja kirjaa ne epäkohdat, jotka liittyvät siihen, ettei asiakkaan palvelusuunnitelman mukaisiin tarpeisiin voida myöntää palvelua hallinnollisin tai taloudellisin perustein. Näkymätön päätöksentekoko ei suoja työntekijää ammattihenkilön eettisiltä velvollisuuksilta. Talentian eettisissä ohjeissa ja kansainvälisissä eettisissä periaatteissa todetaan, että sosiaalialan ammattihenkilön velvollisuutena on epäoikeudenmukaisen politiikan ja käytäntöjen vastustaminen. Työntekijän on kerrottava avoimesti havaitsemistaan epäkohdista ja turvattava kaikkein haavoittuvimmissa asemassa olevien asiakkaiden huolenpito ja hyvinvointi.

Ammattieettisen lautakunnan puolesta

Alpo Heikkinen
sihteeri
erityisasiantuntija